

25.32x22.68	1	31	עמוד	כותרת	הארץ	06/09/2019	69933340-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790							

האם הציונים החילונים ייאלצו לוותר על חלומם?

שאל אריאלי

חברה בישראל התקבעה תפישה, שלפיה הציונות הקנונית-חילונית והציונות הדתית הלאומנית-משיחית יכולות להתקיים בכפיפה אחת במדינת ישראל. השתיים נתפשות כניואנסים של אידיאולוגיה אחת משותפת, בדומה להבדלים בין הציונות הרוחנית-תרבותית לבין הציונות המדינית, או בינו לבין ציונות המעשית. אך למעשה, מדובר בשתי תפישות לאומיות שונות, הסותרות זו את זו, ומתחרות על קביעת האופי, הזהות והמשטר במדינת ישראל, ויכולתן להתקיים במשותף מותנית בוהותה של התפישה השלטת.

חמישה מאפייני יסוד מבדילים בין השתיים. הראשון – הציונות הקנונית-חילונית ראתה בצורן של העם היהודי ב"מקלט בטוח" את המניע להקמת המדינה. "תינתן לנו ריבונות בחבל ארץ כל" שהו על פני האדמה שיסיפק לצורכי עמנו המוצדקים, לכל השאר נדאג בעצמנו", כתב הרצל ב"מדינת היהודים". הציונות הלאומנית-משיחית ראתה בציווי האלוהי למימוש ההבטחה המקראית את המניע להקמת המדינה. "התנחלנו... משום שנצטוונו לרשת את הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו", הצהיר מנחם פליקס, מראשי "גוש אמונים", בדיונים במסגרת בג"ץ אלון מורה, ב-1979.

המאפיין השני – הציונות הקנונית ראתה בחזונו את ההתיישבות היהודית יוצרת רוב יהודי ולצדו מיעוט ערבי, "את הרחקתם של הערבים מארץ ישראל הנני חושב בלתי מתקבלת על הדעת בהחלט", הבטיח ז'בוטינסקי ב-1923. הציונות המשיחית מבכרת את התנחלות בנוסח המקראי של יהושע בן-נון: "שכן מצונו 'והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה'. ושם מפ"רש רש"י 'והורשתם אותה מיושביה ואו וישבתם בה...'". המשיך והסביר פליקס.

המאפיין השלישי – הציונות הקנונית ראתה בלגיטימציה הבינלאומית את היסוד המדיני-משפטי להקמת המדינה, וביקשה להישען על "הזכויות הטבעיות" להגדרה עצמית שיש לכל עם. "ובתוקף זכותנו הטבעית וההיסטורית ועל יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות", הכריז דוד בן-גוריון על הקמת מדינת ישראל ב-14 במאי 1948. הציונות המשיחית שוללת זאת, ותובעת את הארץ על בסיס "הזכויות ההיסטוריות" תוך כדי התכחשות לשינויים המדיניים, המרחביים והדמוגרפיים שעברו על א"י מאז חורבן הבית השני: "חשוב לזכור שלא החלטת האו"ם היא המקור לזכותנו על הארץ, אלא התנ"ך והבטחתו של הקב"ה", הכריז לפני שנתיים בצלאל סמוטריץ'. והרב שלמה אבינר הוסיף וקבע השנה, כי "לפני

ההתיישבות הציונית עמדה הארץ בשימונה". המאפיין הרביעי – את גבולות ישראל ביקשו מנהיגי הציונות הקנונית לקבוע מתוך מחשבה על עתיד המדינה, בעיקר בנוגע לצרכיה הכלכליים. "אם אנחנו מבקשים לקבוע את גבולות ארץ יש"ר של היום, בעיקר אם רואים אנו אותה לא רק כנחלת העבר היהודי אלא כארץ העתיד היהודי – אין אנו יכולים להביא בחשבון מלא את הגבולות האידיאליים, המובטחים לנו על פי המסורת, שהם רחבים מדי בתנאים של היום", כתבו בן-גוריון ויצחק בן-צבי ב-1918, בספרם "א"י".

בעיני הציונות הלאומנית-משיחית הגבולות הם לב העניין. בכל פעם שהציונות הקנונית ביקשה להכריע מבין שלושת יעדי-העל שלה – רוב יהודי, דמוקרטיה וכל ארץ ישראל המנדטורית – לטובת השניים הראשונים, הציונות המשיחית חשפה את ציפורני הלאומנות והכוחנות כדי למנוע זאת. כבר בפעם הראשונה שבה קיבלה התנועה הציונית את רעיון חלוקת הארץ, בעקבות דר"ח ועדת פיל ב-1937, לצורך הקמת מדינה בחלק ממנה וקליטת יהדות אירופה, הכריזו או בוועידת המזרח: "העם היהודי לא ישלים לעולם עם איוה שהוא ניסיון לצמצם את גבולותיה ההיסטוריים של ארץ ישראל, כפי שהובטחה לעם ישראל, מפי הגבורה". הסירוב הערבי לחלוקה והנסוגה הבריטית דחו את ההכרעה בסוגיה. כעבור עשור, כאשר הציונות הקנונית קיבלה את החלטת החלוקה והקימה את מדינת ישראל, בשעה שברומא התאספו יהודים לתפילת הודיה מול שער טיטוס, המסמל את החורבן בא"י, ובבית הכנסת הגדול בתל אביב חיברו תפילת הודיה לאומות העולם "אשר הצביעו ביום ההכרעה למען הכושל שבאומות, לתת לה שם שארית בנחלת אבותיה" – תנועת המזרחי שללה את החלטת החלוקה. הסכמי ההפרדה אחרי מלחמת יום הכיפורים הולידו את "גוש אמונים", על רקע הכרזת הרב צבי יהודה קוק כי "על יהודה ושומרון, על רמת הגולן... מישוהו שאל אותי אם ברצוני לעשות מלחמת אחים... זה לא יעבור בלי מלחמה! על גופותינו ועל איברינו! כולנו!". הסכם השלום עם מצרים הוליד את מועצת יש"ע, והיא קבעה באמנת היסוד שלה ב-1981: "המועצה רואה בכל הצעה שמגמתה למסור חלקים מא"י לריבון זר... מעשה בלתי חוקי". על רקע זה פעלה המחתרת היהודית, שאף ביקשה לפוצץ את מסגדי הר הבית כדי לעצור את התהליך. זו היתה גם גישת הרב שלמה גורן, לשעבר הרב הראשי לישראל. הוא שלל ב-1993 את הלגיטימיות של הקהילה הבינלאומית ושל המוסדות הבנחתיים בישראל לוותר על שטחים למען מיושבי ארץ ישראל, כמו שלום: "אין בכוח שום חוק לאומי או בינלאומי לשנות מעמדנו, זכויותינו". כל

ההכרעות ההיסטוריות הללו מומשו, וכך גם הסכמי הביניים בין ישראל לפלסטינים, וגם תוכנית ההתנתקות – על אף הלחץ הכבד מצד אנשי הציונות הלאומנית-משיחית. זאת בעיקר בשל תמיכת הציבור ונחישות ראשי הממשלה, שהאמינו כי היפרדות מהפלסטינים תשמור את ישראל דמוקרטית ובעלת רוב יהודי.

המאפיין החמישי – הציונות הקנונית-חילונית ראתה את ישראל כמדינה בעלת אופי ומשטר דמוקרטיים וליברליים, כפי שהכריזו בן-גוריון בהקמת המדינה: "מדינת ישראל תהיה... מושגת על יסודות החירות, הצדק והשלום... תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני... תבטיח חופש דת...". בעיני הציונות המשיחית המשטר הדמוקרטי אינו אלא פלטפורמה למימוש חזונו. "אין קיבוץ גלויות, תקומת המדינה וביטחונה אלא נדבכים ראשונים... לפנינו עוד יעדים כבירים שהם חלק אינטגרלי של הציונות, ובראשם: הקמת ממשלה כוהנים וגוי קדוש, השבת שכינה לציון, כינון ממלכת בית דוד ובניין בית המקדש – כנקודת מפתח לתיקון עולם במלכות שדי", כתב חנן פורת בהקדמה לספר "כנגד כל הסיכויים".

המהפך שעברה הליכוד כשאימצה אידיאולוגיה לאומנית-משיחית שינה את סדר העדיפויות, ועכשיו הכל מותר למען א"י השלמה

את המערכת הפוליטית בישראל הנהיגה עד לאחרי חרונה הציונות הקנונית-חילונית, והאידיאולוגיה השלטת, המגדירה מה טוב ומה רע, נתנה עדיפות לדמוקרטיה, לרוב יהודי, לביטחון ולחברות במשפחת העמים, ולא לארץ ישראל השלמה. במסגרת זו היא איפשרה לציונות הלאומנית-משיחית לא

תגור את הסדר הקיים. כיום, בשל המהפך שעברה תנועת הליכוד – היורשת של תנועת חרות והתנועה הרוויזיוניסטית – באמצעה את האידיאולוגיה של הציונות הלאומנית-משיחית ובחברתה אליה, השתנה סדר העדיפות בשלושת יעדי-העל של הציונות. הליכוד והמפלגות הלאומניות-משיחיות יחדיו, בהנהגת בנימין נתניהו, נפתלי בנט ואיילת שקד, מובילים את הפגיעה בבית המשפט העליון, בשומרי הסף, בשלטון החוק, בזכויות האזרח והאדם, בקשר של ישראל עם יהדות התפוצות, במעמד המדינה ובתדמיתה – והכל למען ארץ ישראל השלמה, שבה אין כיום רוב יהודי. "אנחנו צריכים לסמן את החלום, והחלום הוא שיהודה ושומרון יהיו חלק מארץ ישראל הריבונית", הכריז נפתלי בנט בספטמבר 2016. "יש כאן מקום

להגדרה ולמימוש שאיפות לאומיות של עם אחד בלבד – העם היהודי... שאיפות לאומיות? פלסטינים? לא כאן. לא על חשבוננו". החרה החזיק אחריו בצ"ל סמוטריץ', בספטמבר 2017. וביולי השנה סיכמו ראש הממשלה: "כך נעבור לשלב הבא, להחלת ריבונות ישראלית בהדרגה בשטחי יהודה ושומרון". הבחירות הקרובות עלולות להביא למותו של צמד הזוהרות – יהודית ודמוקרטית – של מדינת ישראל. זאת לנוכח המדיניות שהממשלה נוקטת בהקשר לתהליך המדיני להיפרדות מהפלסטינים, מעמד הדת במדינה ובפוליטיקה, זכויות המיעוט, זכויות הנשים ומעמדן, מעמד ארגוני החברה האזרחית, והזכות לקיים מאבק ציבורי על כל אלה. את המגמות האלה מניעים פוליטיקאים שמפרשים את הדמוקרטיה כזכות הרוב להחליט בכל עניין. הם פוסלים את העיקרון הדמוקרטי שלפיו הרוב יכול לשלוט רק בתנאי שהוא מבטיח את זכויות המיעוט והפרט – מושא הדמוקרטיה. העולם נתפש כזירה, שההיגיון השולט בה הוא "משחק סכום אפס". פחות למחנה השני משמעו יותר למחנה שלי. מי שאיפ"ת תומך כי הוא בהכרח נגדי. אין מקום לשונה ולאחר, הן במישור החברתי והן במישור המדיני. זהו מצעד ממשלתי אנטי-דמוקרטי, הגורס: אם לא שכנעת – תשמיץ, תשתיק ותוציא אל מחוץ לחוק. במשך יותר ממאה שנה היתה הציונות הקנונית-חילונית הדומיננטית בחברה הישראלית. היא איפ"ת שרה את קיומה והתפתחותה של יריבתה, הציונות הלאומנית-משיחית. כיום, כשהציונות הלאומנית-משיחית הולכת ותופסת את הבכורה, בחסות האדישות הציבורית, היא רואה בקיום המשותף "שטעטל" אסור, מגלה אפס סובלנות, ומצהירה שיש להכחיד את הציונות הקנונית-חילונית. כאשר נשאל שלמה גורן בראיון לידועות אחרונות, ב-16 באפריל 1965, כיצד הוא רואה את מדינת ישראל משתלבת בחזון הגאולה המשיחית של עם ישראל, הוא אמר: "ההלכה שוללת את האפשרות של מצב ביניים בתהליך ההיסטורי ומכירה בשלוש תקופות בלבד: האחת, מכיבוש הארץ על ידי יהושע בן-נון עד חורבן בית המקדש, השנייה, תקופת הגלות, השלישית, התקופה המשיחית. אני מאמין שאנחנו נמצאים עכשיו בתחילת התקופה הזו... אני מאמין באמונה שלמה שנוכח לראות בהקמת בית המקדש". תוצאות הבחירות הקרובות, יותר מכל קודמו תיחן, והממשלה שתקום, יעידו אם הוכרעה המלחמה האידיאולוגית בין הציונות הקנונית-חילונית לציונות הלאומנית-משיחית. במקרה כזה, חסידי הציונות הקנונית יידרשו לוותר על חלומם ותיוותר להם רק אחת משלוש אפשרויות, החלוחלוחה בעוצמות שונות: מאבק שעלול להוביל גם למלחמת אזרחים, הגירה ממדינת ישראל או חיים כאנוסים.